

KIGYÓGYULNI EGY ŐRÜLETBŐL

Interjú a Szabad Európa Rádiónak

A jugoszláviai íróársadalom egyik legtekintélyesebb alakja, Aleksandar Tišma akadémikus, az utóbbi években mind új műveivel, mind pedig a honi politikai és társadalmi viszonyok éles hangú bírálatával keltette fel a nyilvánosság érdeklődését. A kettő nála sajátos módon át- meg átszövi egymást, mert mint tudjuk, Tišma könyvei gyakorta a történelem sorsformáló erejéről meg annak az egyéni emberi sorsokra gyakorolt hatásáról szólnak. Ilyen értelemben merül fel a kérdés, hogyan tekint az író a legutóbbi jugoszláviai eseményekre, amelyek máris a világgözcímű érdeklődésének homlokterébe kerültek.

– Megelégedéssel tölt el, hogy az októberi tömegtüntetéseken harsogott rigmuszerű szlogen, hogy „Ez itt egy l u d n i c a (értsd: örültekháza) – mentis meg tőle, Koštunica!”, igen jól kifejezte az emberek réges-régen megfogalmazott alapézését, hozzájárult annak tudatosodásához, hogy csakugyan örültekházában élünk. Egyáltalán nem arról van szó, hogy ez jó vagy rossz politika volt, hogy mennyire volt megfontolt vagy kevésbé megfontolt szándék, hogy mennyire irányult Kína vagy Oroszország – mint lehetséges szponzoraink és mentoraink – felé, vagy pedig éppen ellenkezőleg, Amerika figyelmébe akartuk ajánlani magunkat olyképpen, hogy megmutassuk, veszélyesebbek vagyunk, mint amilyenek látszunk. Nem erről, hanem egyfajta örületről van szó, én legalábbis ezt így éltem meg. S most nagy változást, pálfordulót látok, azt, hogy nem holmiféle kozmetikázás történik, hanem olyan emberek jöttek, akik nem bolondokházába valók, hanem amit csinálnak, azt komolyan gondolják.

Ez volna tehát az a bizonyos kezdeti lépés, hogy ez a társadalom kievickéljen egy több évtizedes diktatúrából? Az első lépés, melyet a decemberi választások fognak alátámasztani? Ezenkívül az sem érdektelen, legyenek-e némi fenntartásaink a régieket felváltó új politikusaink iránt?

– Remélem, hogy a választásokon ezúttal még az egyesült ellenzéki koalíció, az a pártcsoportosulás (a DOS) fog győzni, amely – természetesen – nem egységes, de még csak nem is tisztázott mindent elképzeléseiben. Csupa olyanféle ember, mint amilyent a napokban láttunk-hallottunk a tévében: Dušan Mihajlović, az Új Demokrácia nevű párt elnöke, azt mesélte a televízióban, hogy ő kétszer fölült Miloševićnek, ennek az örülnek. Ha így van, akkor vagy buta, vagy épp olyan

romlott, mint az előbbi illető. Ezzel valójában úgy akarta beállítani a dolgot, hogy lám, félrevezették, és mindenkit „félrevezettek”, a volt tábornokokat, volt politikusokat, a kisebb-nagyobb üzletembereket, mindannyian „felültek” a meséknek, mintha nem látták volna a dolgokat. S nekünk most rájuk kell szavaznunk, és meg is választjuk őket jobb híján, megválasztjuk, hogy azoknak az örülteknek a helyébe lépjenek, mindezt abban a reményben – mert reméljük, ugyebár –, hogy ők mégsem örültek, hiszen, örültekből, gondolom, még sincs olyan sok, talán közöttük sem akad ebből a fajtából, így hát letehetjük kezükbe a sorsunk, hogy ők vezessék az országot.

Az Amire az ember használható című ismert regény szerzője sötét képet fest Európáról századunk derekán. Úgy tűnik, a mi társadalmunk sem birkózik meg egykönnyen a múlt maradványaival.

– Ennek recidívái még 30–40–50 évig megmaradnak, mert az emberek egyáltalán nem készek arra, hogy dolgozzanak, az emberek elfelejtették, hogyan kell dolgozni, hogyan kell megszerveződni. Az emberek elfelejtették, hogy valamibe önállóan is bele lehet fogni, valamit önállóan elvégezni. Én – vagy hát az én nemzedékem – úgyszólván nem tudjuk, milyen is egy normális kor, de most, úgy érzem, a majd egy évszázadig tartó örület után, visszazökkenünk egy nem éppen kellemes, de normális korba.

Az ismert író, a legjelentősebb hazai és számos külföldi elismerés birtokosa, élete nyolcadik évtizedét taposva azt mondja, egész élete totalitarizmusban telt el, a legutóbbi évtized pedig az elkövetett gáztettekről marad külön emlékezetes.

– Most a tények feltárása volna a legfontosabb. Elmondani mindent, ami történt, rámutatni arra, hogy az embereket ok nélkül vagy túl hosszú időre bezárták, amikor az embereket megölték, amikor az embereket mindenféle trükkökkel bírták rá erre vagy arra, egyszóval nyilvánosságra hozni az igazságot, amely egy bizonyos politikát terhel. Mindez elősegítené, hogy a nép észhez térjen ebből az örületből, amelyben leledzett, hogy ráébredjen, mennyire áldozata volt bizonyos embereknek, akik nagyzási hóbortjukban mindenféle nagynemzeti és hatalmi elképzeléseket próbáltak megvalósítani. Ami azt jelenti, hogy teljesen téves képzetet tápláltak az életről a legutóbbi tíz esztendőben, jómagam pedig ennek előtte is, még a kommunizmusban, amely mindenestül a valóság eltorzított képén alapult, azt tartottam, hogy – nekem legalábbis – a tények feltárása a legfontosabb.

E gazdag írói opus mélyen érinti annak az illúzióknak az európai összefüggéseit, hogy ez az ország hamarosan és könnyen visszanyeri helyét az európai nemzetek közösségében.

– Mi az európai mezőny legalján leszünk, ez már így van. Mindig is leghátul kullogtunk, még Tito Jugoszláviájában is, mely jobbról is, balról is kapogatta a pénzt, s ebből a pénzből etetett bennünket, nos, mi akkor is valahol a mélyponton voltunk, majdnem a legvégén. Európa nyomában vonszoljuk magunkat valahogy, lám, most is egy kicsit maguk után húznak, egy kissé mi tolakszunk, segítyt adnak, amit mi úgy herdálunk el, hogy öt napig ünnepeljük november 29-ét, öt napig nem dolgozik senki, hát így verjük el a kapott pénzt. Szóval, ityen Európa vagyunk mi. Ahogyan viselkedünk, olyan Európa vagyunk.

Lejegyezte: BORBÉLY János